

main pertinentia, tenebit. Quæsitæ enim virtus est, non quæ relinqueret naturam, sed quæ tueretur. At illa, ut vobis placet, partem quandam tuetur, reliquam deserit. Atque ipsa institutio hominis si loqueretur, hæc diceret: Primos suos quasi cœptis appetendi fuisse, ut se conservaret in ea natura in qua ortus esset. Nondum autem explanatum satis erat, quid maxime natura vellet. Explanatur igitur. Quid ergo aliud intelligetur, nisi ut ne quæ pars naturæ negligatur? in qua si nihil est præter rationem, fit in una virtute finis bonorum. Sin est etiam corpus, ista explanatio naturæ nempe hoc effecerit, ut ea, quæ ante explicationem tenebamus, relinquamus. Ergo id est convenienter naturæ vivere, a natura discendere. Ut quidam philosophi, cum a sensibus profecti majora quædam ac diviniora vidissent, sensus reliquerunt: sic isti, cum ex appetitione rerum virtutis pulchritudinem adpexissent, omnia, quæ præter virtutem ipsam viderant, abjecerunt; obliiti, naturam omnem appetendarum rerum ita late patere, ut a principiis permaneret ad fines; neque intelligunt, se rerum illarum pulchrarum atque admirabilium fundamenta subducere.

XVI. Itaque mihi videntur omnes quidem illi errasse, qui finem bonorum esse dixerunt honeste vivere. Sed alius alio magis: Pyrrho scilicet maxime, qui virtute constituta, nihil omnino, quod appetendum sit, relinquat: deinde Aristo, qui nihil relinquere non est ausus; introduxit autem, quibus commotus sapiens appeteret aliquid, quod cuique in mentem incidere, & quodcumque tanquam occurreret. Is hoc melior quam Pyrrho, quod vel aliquod genus appetendi dedit: deterior quam cæteri, quod penitus a natura recessit. Stoici autem, quod finem bonorum in una virtute ponunt, similes sunt illorum: quod autem principium officii quærunt, melius quam Pyrrho: quod ¹⁴ ea non occurrentia fingunt, vincunt

Ari-

¹⁴ Quod ea non occurrentia fingunt &c.] Magis, opinor, ad mentem loquentis legas mutato verborum ordine, quod ea occurrentia non fingunt, vincunt Aristonem. Stoici erant qui non fingebant ea occurrentia; Aristo-

qui fingebat. Sic noster paulo ante, Aristo introduxit; quibus commotus sapiens appeteret aliquid, quod cuique in mentem incidere, & quodcumque tanquam occurreret. Sic & paulo infra, ille (Aristo) occurrentia nescio que

Aristonem: quod autem ea, quæ ad naturam accommodata & per se assumenda esse dicunt, non adjungunt ad finem bonorum, desciscunt a natura, & quodam modo sunt non diffimiles Aristonis. Ille enim occurrentia nescio quæ comminiscatur: hi autem ponunt illi quidem prima naturæ, sed ea sejungunt a finibus & a summa bonorum: quæ cum proponunt, ut sit aliqua rerum selectio; naturam videntur sequi. Cum autem negant, ea quidquam ad beatam vitam pertinere, rursus naturam relinquunt.

Atque adhuc ea dixi, cur causa Zenoni non fuisset, quam obrem a superiorum auctoritate discederet. Nunc reliqua videamus: nisi aut ad hæc, Caro, dicere aliquid vis, aut nos jam longiores sumus. Neutrum vero, inquit ille. Nam & a te perferi istam disputationem volo, nec tua mihi oratio longa videri potest. Optime, inquam. Quid enim mihi potest esse optatius, quam cum Catone, omnium virtutum auctore, de virtutibus disputare?

Sed primum illud vide, gravissimam illam vestram sententiam, quæ familiam ducit, *Honestum quod sit, id esse solum bonum; honesteque vivere, bonorum finem*, communem fore vobis cum omnibus, qui in una virtute constituunt finem bonorum: quodque dicitis, informari non posse virtutem, si ¹⁵ quidpiam, nisi quod honestum sit, numeretur, idem dicitur ab illis, quos modo nominavi. Mihi autem æquius videbatur, Zenonem cum Polemone disceptantem, a quo, quæ essent principia naturæ, acceperat, a communibus initiis progredientem videre ubi primum insisteret, & unde causa controversiæ nasceretur; non stantem cum iis, qui ne dicerent quidem sua summa bona esse a natura profecta, uti iisdem argumentis, quibus illi uterentur, iisdemque sententiis.

XVII. Minime vero illud probo, quod, cum docuisset, ut vobis videmini, solum bonum esse, quod honestum sit, ut

Tom. II.

G g

rur-

comminiscatur. Hæc igitur, de quibus agimus, cum de Stoicis dicantur, particula negativa non cum voce occurrentia, sed cum fræque debet coniungi. Peritius.

¹⁵ Si quidpiam, nisi quod honestum sit,

numeretur] Lambinus duobus voculis adjectis, rescribit numeretur in bonis. Certe deest simile quiddam, nisi forsitan id Cicero subaudiendum reliquerit. Davisius.

rursum dicitis, initia proponi necesse esse apta & accommodata naturæ, quorum ex electione virtus possit existere. Non enim in selectione virtus ponenda erat, ut idipsum, quod erat bonorum ultimum, aliud aliquid acquireret. Nam omnia, quæ sumenda, quæque legenda aut optanda sunt, inesse debent in summa bonorum, ut is, qui eam adeptus sit, nihil præterea desideret. Videtne, ut, quibus summa est in voluntate, perspicuum sit, quid iis faciendum sit, aut non faciendum? ut nemo dubitet, eorum omnia officia quo spectare, quid sequi, quid fugere debeant. Sit hoc ultimum bonorum, quod nunc a me defenditur; apparet statim, quæ sint officia, quæ actiones. Vobis autem, quibus nihil est aliud propositum, nisi rectum atque honestum, unde officii, unde agendi principium nascatur, non reperietis.

Hoc igitur quæretis omnes, & ii, qui quodcumque in mentem veniat, aut quodcumque occurrat, se sequi dicent: & vos, qui ad naturam revertimini. Quibus natura jure responderit, non esse verum, aliunde finem beate vivendi, a se principia rei gerendæ peti: esse enim unam rationem, qua & principia rerum agendarum & ultima bonorum continerentur: atque, ut Aristonis esset explosa sententia, dicentis, nihil differre aliud ab alio, nec esse res ulla, præter virtutes & vitia, inter quas quidquam omnino interesset, sic errare Zenonem, qui nulla in re, nisi in virtute aut vitio, propensionem, ne minimi quidem momenti ad summum bonum adipiscendum esse diceret: & cum ad beatam vitam nullum momentum ea res haberet, ad appetitionem autem rerum esse in his momenta diceret: quasi vero hæc appetitio non ad summi boni adeptionem pertineret. Quid autem minus contentaneum est, quam, quod ajunt, cognito summo bono, reverti se ad naturam, ut ab ea petant agendi principium, id est, officii? Non enim actionis aut officii ratio impellit ad ea, quæ secundum naturam sunt, appetenda: sed ab his & appetitio & actio commovetur.

XVIII. Nunc venio ad illa tua brevia, quæ confectionaria esse dicebas: & primum illud, quo nihil potest esse brevius;

Bonum

Bonum omne, laudabile; laudabile autem omne, honestum: igitur omne bonum, honestum. O plumbeum pugionem! Quis enim tibi illud primum concesserit? quo quidem concesso, nihil opus est secundo. Si enim omne bonum laudabile est, omnino laudabile honestum est. Quis tibi ergo istud dabit, præter Pyrrhonem, Aristonem, eorumque similes? quos tu non probas. Aristoteles, Xenocrates, tota illa familia, non dabit: quippe qui valetudinem, vires, divitias, gloriam, multa alia, bona esse dicant, laudabilia non dicant. Et hi quidem ita non sola virtute finem bonorum contineri putant, ut rebus tamen omnibus virtutem anteponan. Quid censet eos esse facturos, qui omnino virtutem a bonorum sine segregaverunt, Epicurum, Hieronymum, illos etiam, si qui Carneadeum finem tueri volunt? Jam aut Callipho, aut Diodorus, quo modo poterunt tibi istud concedere, qui ad honestatem aliud adjungant, quod ex eodem genere non sit?

Placet igitur tibi, Cato, cum res sumperis non concessas, ex illis efficere quod velis? Jam ille fortis, quo nihil¹⁶ putatis esse vitiosius, Quod bonum sit, id esse optabile: quod optabile, id esse expetendum: quod expetendum, laudabile: deinde reliqui gradus: sed ego in hoc resisto. Eodem enim modo tibi nemo dabit, quod expetendum sit, id esse laudabile. Illud vero minime confectionarium, sed in primis^{*} hebes¹⁷ illorum: gloriatioe dignam esse beatam vitam, quod non possit sine honestate contingere, ut jure quicquam gloriatur.

Dabit hoc Zenoni Polemon; etiam magister ejus, & tota illa

G g 2

¹⁶ Quo nihil putatis esse vitiosius. Inter editores satis constat hunc locum esse corruptum: Cicero enim hæc de Stoicis dicit, quibus iste fortis vehementer placuit, quique eo perpetuo fere uti sunt. Ergo illud ad Stoicos vere dici non potuit, quo (forte) nihil putatis esse vitiosius. His de causis Davinius ex uno Mss. legit, quo nihil putatis esse melius. Aliam viam alius vir doctus tenet, legendo, quo nihil putatis (sc. nos Academicus) esse vitiosius. Si mihi etiam conjiçerentur deus locus, nullam legere, illud quo nihil putatis esse vitiosius. Satis notum est comparativum vice positivi sæpius usurpari: hinc per vocem vitiosius intelligat lector solvo vitiosus. Omnis fortis a Cicero credebatur vitiosus (vid. Acad. II. 16.) hic vero ceteris vitiosior. Solet nosse ita comparativo uti, ut in lib. v. 15. animadvertunt ea, que domi sunt vitiosius. Alibi idem notandum est. Peccius.

^{*} Vit. Man. hebes, illorum scilicet nominum gloriatio.

¹⁷ Hebes illorum. Vide Mureti Var. Lect. IV. 13.

illa gens, & reliqui, qui virtutem omnibus rebus multo anteponebant, adiungunt ei tamen aliquid summo in bono finiendo. Si enim virtus digna est gloriatione, ut est, tantumque praestat cæteris rebus, ut dici vix possit: & beatus esse poterit virtute una praeditus, carens cæteris. Nec tamen illud tibi concedet, præter virtutem nihil in bonis esse ducendum. Illi autem, quibus summum bonum sine virtute est, non dabunt fortasse, vitam beatam habere in quo jure possit gloriari. Etsi illi quidem etiam voluptates faciunt interdum gloriosas. Vides igitur, te aut ea sumere, quæ non concedantur, aut ea, quæ etiam concessa, te nihil juvent.

XIX. Equidem in omnibus istis conclusionibus hoc putarem philosophia nobisque dignum, & maxime cum summum bonum quaereremus, vitam nostram, consilia, voluntates, non verba corrigi. Quis enim potest istis, quæ te, ut ais, delectant, brevibus & acutis, auditis, de sententia decedere? Nam, cum ea spectant & avent audire, cur dolor malum non sit, dicunt illi, asperum esse dolere, molestum, odiosum, contra naturam, difficile toleratu: sed, quia nulla sit in dolore nec fraus, nec improbitas, nec malitia, nec culpa, nec turpitudine, non esse illud malum. Hæc qui audierit, ut ridere non curet, discedet tamen nihilo firmior ad dolorem ferendum, quam venerat. Tu autem negas fortem esse quemquam posse, qui dolorem malum putet. Cur fortior sit, si illud, quod tute concedis, asperum & vix ferendum putabit? Ex rebus enim timiditas, non ex vocabulis nascitur. Et ais, si una litera commota sit, fore, tota ut labet disciplina: utrum igitur tibi literam videor, an totas paginas commovere? Ut enim sit apud illos, id quod est a te laudatum, ordo rerum conservatus, & omnia inter se apta & connexa, (sic enim ajebas) tamen persequi non debemus, si a falsis principiis profecta congruent ipsa sibi, & a proposito non aberrant.

In prima igitur constitutione Zeno tuus a natura recessit; eumque summum bonum posuisset in ingenii præstantia, quam virtutem vocamus, nec quidquam aliud bonum esse dixisset, nisi quod esset honestum, nec virtutem posse constare, si in

crite-

cæteris rebus esset quidquam, quod aliud alio melius esset aut pejus: his propositis, tenuit prorsus consequentia. Recte dicit. Negare enim non possum. Sed ita falla sunt ea, quæ consequuntur, ut illa, e quibus hæc nata sunt, vera esse non possint. Docent enim nos (ut scis) dialectici, si ea quæ rem aliquam sequantur, falla sint, fallam illam ipsam esse, quam sequantur. Ita fit illa conclusio non solum vera, sed ita perspicua, ut dialectici ne rationem quidem reddi putent oportere: Si illud, hoc: non autem hoc: igitur ne illud quidem. Sic, consequentibus¹⁸ vestris sublati, prima tolluntur: quæ sequuntur igitur: *Omnes, qui non sunt sapientes, æque miseros esse: Sapientes omnes summe beatos esse: Recte facta omnia equalia: Omnia peccata paria.* Quæ cum magnifice primo dici viderentur, considerata minus probantur. Sensus¹⁹ enim cujusque, & natura rerum, atque ipsa veritas clamat quodam modo, non posse adduci, ut inter eas res, quas Zeno exarquaret nihil interesset.

XX. Postea tuus ille Pœnulus²⁰, (scis enim Citizos, clientes tuos, e Phœnicia profectos) homo igitur acutus causam non obrinens, repugnante natura, verba verfare cœpit: & primum rebus iis, quas nos bonas^a ducimus, concessit, ut haberentur aptæ, habiles, & ad naturam accommodatæ: facterique cœpit, sapienti, hoc est, summe beato, commodius tamen esse, si ea quoque habeat, quæ bona non audet appellare; ^b natura ipsa accommodata esse concedit: negatque, Platonem, si sapiens non sit, eadem esse in causa, qua tyrannum Dionysium. Huic mori optimum esse, propter desperationem sapientiæ: illi, propter spem, vivere. Peccata autem partim esse tolerabilia, partim nullo modo, propterea quod

¹⁸ Consequentibus] Sic lego & distinguo: Sic, consequentibus vestris sublati, prima tolluntur. Quæ sequuntur igitur, (nempe illa, Omnes &c.) cum magnifice primo dici &c. Th. Benzeius.

¹⁹ Sensus enim] Horat. l. Sat. III. 96. Quæis paria esse fore placuit peccata, laborant. Cum ventum ad verum est: sensus, motusque repugnant;

Acque ipsa utilitas &c.

²⁰ Pœnulus] Non Pœnulum vocat nosse Zenonem, quod callidus esset; sed appellatione diminutiva propter contemptum usitur. Alioqui cognomine Pœnus, sive Pœnius appellabatur, ut tradit Suidas. Vide his & Laert. VII. 3. Davusius.

^a Vict. Man. dicitur

^b Lamb. naturæ ipsæ

quod alia peccata plures, alia pauciores quasi numeros officii praterirent. Jam insipientes alios ita esse, ut nullo modo ad sapientiam possent pervenire: alios, qui possent, si id gessissent, sapientiam consequi.

Hic loquebatur aliter atque omnes: sentiebat idem quod ceteri. Nec vero minoris aestimanda ducebat ea, quae ipse bona negaret esse, quam illi, qui ea bona esse dicebant. Quid igitur voluit sibi, qui illa mutaverit? Saltem aliquid de pondere detraxisset, & paulo minoris aestimavisset ea quam Peripatetici, ut sentire quoque aliud, non solum dicere videretur. Quid? de ipsa beata vita, ad quam omnia referuntur, quae dicitis? negatis eam esse, quae expleta sit omnibus iis rebus, quas natura desideret: totamque eam in una virtute ponitis: cumque omnis controversia aut de re soleat, aut de nomine esse; utraque earum nascitur, si aut res ignoratur, aut erratur in nomine. Quorum si neutrum est, opera danda est, ut verbis utamur quam usitatissimis & quam maxime aptis, id est, rem declarantibus. Num igitur dubium est, quin, si in re ipsa nihil peccatur a superioribus, verbis²¹ illi commodius utantur?

XXI. Videamus igitur sententias eorum: tum ad verba redeamus. Dicunt appetitionem animi moveri, cum aliqua ei secundum naturam esse videatur: omniaque, quae secundum naturam sunt, aestimatione aliqua digna: eaque pro eo, quantum in quoque sit ponderis, esse aestimanda: quaeque secundum naturam sint, partim nihil habere in sese appetitionis, de qua saepe jam diximus, quae nec honesta, nec laudabilia dicantur: partim²² habere, quae voluptatem habeant in omni animante, sed in homine rationem etiam. Ex iis quae sint apta, ea honesta, ea pulchra, ea laudabilia: illa autem superiora,

^c Idem, si processissent

²¹ Verbis illi commodius utantur] Lego, verbis illi commodis (Lamb. commodioribus) utantur: nam latinitas, nisi fallor, haud hinc; ut indicandi modum Tullius adhibeat. Davistur.

²² Partim ** quae voluptatem habeant in omni animante, sed in homine rationem etiam

Silent interpretes, nihilque juvant codices.

Lambinus quidem edidit partim habere, quae voluptatem habeant &c. Mihi locus non videtur integer. At licet eum mendosum esse video; quae tamen incedenda sit emendandi via, non intelligo. Defectus tamen apposui notam, quod librarii nonnulla praetermissis videbantur. Idem.

riora, naturalia nominantur: quae conjuncta cum honestis, vitam beatam perficiunt & absolvunt.

Omnium autem eorum commodorum (quibus non illi plus tribuunt, qui illa bona esse dicunt, quam Zeno, qui negat) longe praestantissimum esse, quod honestum esset atque laudabile: sed, si duo honesta proposita sint, alterum cum valetudine, alterum cum morbo, non esse dubium, ad utrum eorum natura nos ipsa deductura sit. Sed tamen tantam vim honestatis esse, tantumque eam rebus omnibus praestare & excellere, ut nullis nec suppliciis, nec premiis demoveri possit ex eo, quod rectum esse decreverit: omniaque, quae dura, difficilia, adversa videantur, ea virtutibus iis, quibus a natura essemus ornati, obtineri posse²³: non facilis²⁴ illa quidem, nec contemnenda, (quid enim esset in virtute tantum?) sed ut hoc judicarem, non esse in his partem maximam positam aut beate aut secus vivendi. Ad summum, ea, quae Zeno aestimanda, & sumenda, & apta naturae esse dixit, eadem illi bona appellant: vitam autem beatam illi eam, quae constaret ex iis rebus, quas dixi, aut plurimis, aut gravissimis. Zeno autem, quod suam, quod propriam speciem habeat, cur appetendum sit, id solum bonum appellat; beatam²⁵ autem vitam eam solam, quae cum virtute degatur.

Si de re disceptari oportet: nulla mihi tecum, Cato, potest esse dissensio. Nihil est enim, de quo aliter sentias atque ego: modo commutatis verbis ipsas res conferamus. Nec hoc ille

²³ Possit: valetudinem autem, pulchritudinem, celeritatem, vires corporis, divitias, & ceteras res hujus generis, non faciles illas quidem &c.] Post obtineri posse, & ante faciles illas quidem, erat lacuna in uno libro manuscripto, longe omnium antiquissimo: quae sic in ora libri aliena manu, ut videtur, expleta est, ut jam olim edidimus. Lambinus.

²⁴ Non faciles illas quidem, nec contemnendas] Hoc fortasse vident alii quo referantur: mihi, homini non acuto, tenebras esse confiteor. Quod si legatur cum Sigonii libro non facilis illa quidem, nec contemnenda; nemo erit tam hebes qui haec non cernat ab

iis pendere quae dura, difficilia, adversa videntur. P. Manutius. Nisi forsitan hic quosdam desinet, quod eundem vehementer suspicor: ductu libri Sigoniani, qui dabat facilis illa quaedam, nec contemnenda, respicerem, non ut furilia illa quidem & contemnenda sed ut hoc judicarem &c. Davistur.

²⁵ Beatam autem vitam eam solam, quae cum virtute degatur] An igitur Academici vel Peripatetici vitam beatam sine virtute posse fieri concedebant? Nullo modo. Pro Zenonis itaque sententia legos oportet, beatam autem vitam eam quae sola cum virtute degatur. Idem.

ille non vidit, sed verborum magnificentia est & gloria delictatus: qui si ea, quæ dicit, ita sentiret, ut verba significant; quid inter eum, vel Pyrrhonem, vel Aristonem interesset? Sin autem eos non probabat, quid attinuit cum iis, quibuscum re concinebat, verbis discrepare?

XXII. Quid si reviviscant Platonici illi, & deinceps qui eorum auditores fuerunt, & tecum ita loquantur? Nos cum te, M. Cato, studiosissimum philosophiæ, iustissimum virum, optimimum iudicem, religiosissimum testem audiremus, admiratissimum, quid esset, cur nobis Stoicos anteferes, qui de rebus bonis & malis sentirent ea, quæ ab hoc Polemone Zeno cognoverat: nominibus uterentur iis, quæ prima specie admirationem; re explicata, risum moverent. Tu autem, si tibi illa probabantur, cur non propriis verbis illa tenebas? Sin te auctoritas commovebat: nobisne omnibus, & Platoni ipsi, nescio quem illum anteponebas? præsertim cum in republica princeps esse velles, ad eamque tuendam cum summa tua dignitate maxime a nobis ornari atque instrui posses. Nobis enim ista quæstia, a nobis descripta, notata, præcepta sunt: omniumque rerumpublicarum rectiones, genera, status, mutationes, leges etiam & instituta ac mores civitatum perferiptimus. Eloquentiæ vero, quæ & principibus maxime ornamento est, & qua te audivimus valere plurimum, quantum tibi ex monumentis nostris addidisses?

Ea cum dixissent, quid tandem talibus viris responderes? Rogarem te, inquit, ut diceres pro me tu idem, qui illis orationem dictavisses; vel potius paulum loci mihi, ut his responderem, dares; nisi & te audire nunc mallet, & istis tamen alio tempore responsurus essem, tunc scilicet, cum tibi.

XXIII. Atqui, si verum respondere velles, Cato, hæc erant dicenda, Non eos tibi non probatos, tantis ingeniis homines tantaque auctoritate, sed te animadvertisse, quas res illi propter antiquitatem parum vidissent, eas a Stoicis esse perfectas, eisdemque de rebus hos tum acutius differuisse, tum sensisse gravius & fortius. Quippe qui primum valetudinem bonam expetendam negent esse, eligendam dicant: non
qua

quia sit bonum valere, sed quia sit non nihilo æstimandum: neque ²⁶ tamen pluris quam illis videatur, qui illud non dubitant bonum dicere. Hoc vero te ferre non potuisse. Quod antiqui illi, quasi barbati ²⁷, ut nos de nostris solemus dicere, crediderint, ejus, qui honeste viveret, si idem & bene valeret, bene audiret, copiosus esset, optabiliorem fore vitam, melioremque, & magis expetendam, quam illius, qui æque vir bonus, multis modis esset, ut Ennii Alcmaeo,

Circumventus morbo, exilio, atque inopia.

Illi igitur antiqui non tam acute optabiliorem illam vitam putant, præstantiorem, beatiorem. Stoici autem tantummodo præponendam in feligendo, non quo beator hæc vita sit, sed quod ad naturam accommodatior: & qui sapientes non sunt, omnes æque miseros esse. Stoici hoc videlicet viderunt. Illos autem id fugerat superiores: qui arbitrabantur, homines sceleribus & parricidiis inquinatos, nihilo ²⁸ miseros esse quam eos, qui cum caste & integre viverent, nondum perfectam illam sapientiam essent consecuti. Atque hoc loco similitudines eas, quibus illi uti solent, dissimillimas proferebas. Quis enim ignorat, si plures ex alto emergere velint, propius fore eos quidem ad respirandum, qui ad summam jam aquam appropinquant, sed nihilo magis respirare posse, quam eos, qui sunt in profundo? Nihil ergo adjuvat procedere & pro-

Tom. II.

H h

gredi

²⁶ Neque tamen pluris, quam illis videatur] Hic vel Tullii calamus, vel librarii deerrarunt; nam sensus omnino flagitat, neque tamen minoris quam illis videtur, qui illud non dubitant bonum dicere. Scilicet Stoici, quod illis philosophis passim exprobrat Cicero, non minoris ea, quæ præposita vocabant, fecere, quam Peripatetici, qui eadem hæc dicebant. Idem.

²⁷ Barbati] Quidam edunt, barbati: alii melius, barbati. Et apparet, inquit Erafmus, apud Romanos, proverbiali loco, barbatos dici confuisse; homines præcis ac simplicibus moribus, rusticanaque veritatis: quod illic sero receptum sit barbam radere aut tondere. Huc spectat, quod ait Juvenalis,

Facile est barbato imponere regi. Morelius.

²⁸ Nihilo miseros esse] Cum Davilius censuerit Ciceronem hæc de Academicis, non de Stoicis, dicere, istud nihilo mutare

voluit in nimio. Gujerus vero legit non nihilo; item alius vir doctus non paulo, vel multo. Nemphe omnes id unice curarunt, ut ea, quæ crederent dicta esse de veteribus Academicis, ad veritatem opinionum eorumdem accommodarentur. Et mihi quidem videntur hæc de Stoicis dicta, nihilque venioso mutandum esse, modo parenthesin sic interjiciamus sententiæ, Stoici hæc videlicet viderunt (illos autem id fugerat superiores) qui arbitrabantur homines sceleribus & parricidiis inquinatos nihilo miseros esse, quam eos, qui cum caste & integre viverent, nondum perfectam illam sapientiam essent consecuti. Hoc Stoicorum placitum consequens est ejus, quod Cato dixerat in III. 14. Ita qui processit aliquantum ad virtutis aditum, nihilominus in miseria est, quam ille, qui nihil processit. Parr.

gredi in virtute, quo minus miserimus fit, antequam ad eam pervenerit; quoniam in aqua nihil adjuvat: & quoniam catuli, qui jam despecturi sunt, cæci æque & ii, qui modo nati; Platonem quoque necesse est, quoniam nondum videbat sapientiam, æque cæcum animo ac Phalarim fuisse.

XXIV. Ista similia non sunt, Cato: in quibus quamvis multum processeris, tamen illud in eadem causa est, a quo abesse velis, donec evaseris. Nec enim ille respirat ante quam emerfit, & catuli æque cæci priusquam despexerunt, ac si ita futuri semper essent. Illa sunt similia: hebes acies est cuiquam oculorum; corpore alius languescit: hi curatione adhibita levantur in dies; alter valet plus quotidie, alter videt. Hi similes sunt omnibus, qui virtuti student: levantur vitiis, levantur erroribus. Nisi forte censes Tib. Gracchum patrem non beatiorem fuisse quam filium, cum alter stabilire rempublicam studuerit, alter evertere. Nec tamen ille erat sapiens: quis enim hoc? aut quando? aut ubi? aut unde? sed quia studebat laudi & dignitati, multum in virtute processerat. Conferam autem avum tuum, Drusum, cum C. Graccho ejus fere æquali. Quæ hic reipublicæ vulnera imponebat, eadem ille sanabat. Sed nihil est, quod tam miseros faciat, quam impietas & scelus. Ut jam omnes insipientes sint miseri, quod profecto sunt: non est tamen æque miser, qui patriæ consulit, & is, qui illam extinctam cupit. Levatio igitur vitiorum magna fit iis, qui habent ad virtutem progressionis aliquantulum.

Vestri autem progressionem ad virtutem fieri ajunt, levationem vitiorum fieri negant. At, quo utuntur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretium est considerare. Quorum, inquit, artium summa crescere potest, earum etiam contrariorum summa poterit augeri. Ad virtutis autem summam accedere nihil potest. Ne vitia quidem igitur crescere poterunt, quæ sunt virtutum contraria. Utrum igitur tandem perspicuisne dubia aperiuntur, an dubiis perspicua tolluntur? Atqui hoc perspicuum est, vitia alia in aliis esse majora: illud dubium, ad id, quod summum bonum dicitis, eque-

nam fieri possit accessio. Vos autem cum perspicuis dubia debeat illustrare, dubiis perspicua conamini tollere.

Itaque usi eadem ratione, qua sum paulo ante usus, habebitis. Si enim propterea vitia alia aliis majora non sunt, quia ne ad finem quidem bonorum eum, quem vos facitis, quidquam potest accedere, quoniam perspicuum est, vitia non esse omnium paria, finis bonorum vobis mutandus est. Teneamus enim illud necesse est, cum consequens aliquid falsum sit, illud, cujus id consequens fit, non posse esse verum.

XXV. Quæ est igitur causa istarum angustiarum? Gloriosa ostentatio in constituendo summo bono. Cum enim, quod honestum sit, id solum bonum esse confirmatur, tollitur cura valetudinis, diligentia rei familiaris, administratio reipublicæ, ordo gerendorum negotiorum, officia vitæ. Ipsum denique illud honestum, in quo uno vultis esse omnia, deferendum est. Quæ diligentissime contra Aristonem dicuntur a Chryssippo. Ex ea difficultate illæ fallaciosæ (ut ait Accius) malitiæ natæ sunt.

Quid enim? sapientia ubi pedem poneret, non habebat, sublatis officiis omnibus: officia autem tollebantur, delectu omni & discrimine remoto. Quæ enim esse poterant, rebus omnibus sic exæquatis, ut inter eas nihil interesset? Ex his angustis ista evaserunt deteriora, quam Aristonis. Illa tamen simplicia: vestra versuta. Roges enim Aristonem, bonane ei videantur hæc, vacuitas doloris, divitiæ, valetudo? neget. Quid, quæ contraria sunt his, malane? nihilo magis. Zenonem roges. Respondeat totidem verbis. Admirantes queramus ab utroque, quonam modo vitam agere possimus, si nihil interesse nostra putemus, valeamus, ægrine firmus: vacemus, an cruciemur dolore: frigus, famem propulsare possimus, necne possimus. Vives, inquit Aristo, magnifice atque præclare: quod erit cumque visum, ages, nunquam angere, nunquam cupies, nunquam timebis. Quid Zeno? portenta hæc

29 Contra Aristonem] Hujus disputationis lib. 7. de Decretis Hippocratis & Platonis. Chryssippi contra Aristonem, plura Galenus Morelius.

hæc esse dicit, nec ea ratione ullo modo vivi; sed differre inter honestum & turpe nimium quantum, nescio quid immensum: inter cæteras res nihil omnino interesse. Idem adhuc: (audi reliqua, & risum contine, si potes) Media illa; inquit, inter quæ nihil interest, tamen ejusmodi sunt, ut eorum alia eligenda sint, alia rejicienda, alia omnino negligenda, hoc est, ut eorum alia velis, alia nolis, alia non cures. At modo dixeras, nihil in his rebus esse, quod interesset. Et nunc idem dico, inquires, sed ad virtutes & ad vitia nihil interesse.

XXVI. Quis istud, quæso, nesciebat? Verum audiamus. Ista, inquit, quæ dixisti, valere, locupletem esse, non dolere, bona non dico: sed dicam Græcè προσηγμένα, Latine autem producta: sed præposita, aut præcipua malo; sic tolerabilius & mollius. Illa autem, egestatem, morbum, dolorem, non appello mala, sed, si libet, rejectanea. Itaque illa non dico me expetere, sed legere; nec optare, sed sumere: contraria autem non fugere, sed quasi fecernere. Quid ait Aristoteles, reliquique Platonis alumni? Se omnia, quæ secundum naturam sint, bona appellare: quæ autem contra, mala. Videtne igitur, Zenonem tuum cum Aristone verbis consistere, re dissidere: cum Aristotele & illis re consentire, verbis discrepare? Cur igitur, cum de re conveniat, non malimus usitate loqui? Aut doceat, paratorem me ad contemnendam pecuniam fore, si illam in rebus præpositis, quam si in bonis duxero: fortiosemque in patiendo dolore, si eum asperum & difficilem perpeffu & contra naturam esse, quam si malum duxero.

Facete M. Pifo, familiaris noster, & alia multa, & hoc loco Stoicos irridebat. Quid enim (ajebat) bonum negas esse divitias, præpositum esse dicis? quid adjuvas? avaritiamne minuis? Quod si verbum sequimur, primum longius verbum, præpositum, quam bonum. Nihil ad rem. Ne fit sane: at certe gravius: nam bonum ex quo appellatum fit nescio; præpositum ex eo credo, quod præponatur aliis: id mihi magnum videtur. Itaque dicebat plus tribui divitiis a Zenone, qui

eas

eas in præpositis poneret, quam ab Aristotele, qui bonum esse divitias fateretur; sed nec magnum bonum, & præ rectis honestisque contemnendum ac despiciendum, nec magnopere expetendum: omninoque de omnibus istis verbis a Zenone mutatis ita disputabat, & quæ bona negarentur esse ab eo, & quæ mala, illa lectioribus nominibus ab eo appellari quam a nobis, hæc tristioribus.

XXVII. Pifo igitur hoc modo, vir optimus, tuique, ut scis, amantissimus. Nos paucis ad hæc additis, finem faciamus aliquando. Longum est enim ad omnia respondere, quæ a te dicta sunt. Nam ex iisdem verborum præfignis & regna nata vobis sunt, & imperia, & divitiæ, & tantæ quidem, ut omnia, quæ ubique sint, sapientis esse dicatis. Solum præterea formosum, solum liberum, solum civem: stultorum omnia contraria, quos etiam insanos esse vultis. Hæc & ἁπλοῦς illi, nos admirabilia dicamus. Quid autem habent admirationis, cum prope accesseris? Conferam tecum, quam cuique verbo rem subicias, nulla erit controversia. Omnia peccata paria dicitis. Non ego tecum jam ita loquar, ut iisdem his de rebus, cum L. Murenam, te accusante, defenderem. Apud imperitos tum illa dicta sunt: aliquid etiam coronæ datum: nunc agendum est subtilius.

Peccata paria quonam modo? Quia nec honesto quidquam honestius, nec turpi turpius. Perge porro: nam de isto magna dissensio est. Illa argumenta propria videamus, cur omnia peccata sint paria. Ut, inquit, in fidibus plurimis, si nulla ³⁰ earum ita contenta numeris sit, ut concentum servare possit, omnes ³¹ æque incontentæ sunt: sic peccata, quia di-

scre-

³⁰ Si nulla earum ita contenta numeris sit. Quid loci possit esse numeris, equidem nullus intelligo. Paris. pr. tert. & Eliens. contentis nervis sit. Lego si nulla earum ita contentis nervis sit. Hoc certe melius videtur, quam si cum Lambino vocem penultimam funditus expunxeris. Davifus.

³¹ Omnes æque incontenta sunt necesse est. Particula æque ad nomen omnes referri potest, ut fit sensus, Æque contingit omnes ut incontentæ sint, & ita non efficitur, quod Stoici volunt; peccata paria esse; sed ta-

tum inde colligere possis, pariter esse peccata, id est, similiter peccati nomine omnia appellari. Si vero illud æque, ad verbum incontenta pertineat, jam quod assumitur, falsum est: & ita consequens necessario verum esse non concluditur. Debet enim omnis ratiocinatio, quæ fidem factura sit, ex veris & concessis proficisci. Præclare M. Tullius hanc ἀπλοῦς dissolvit: qua in re quantum arte differendi valuerit, satis ostendit. Morelius.

screpant, æque discrepant: paria sunt igitur. Hic ambiguo ludimur. Æque enim contingit omnibus fidibus, ut incontentæ sint: illud non continuo, ut æque incontentæ. Collatio igitur ista te nihil iuvat. Nec enim omnes avaritias si æque avaritias esse dixerimus, sequitur etiam ut æquas esse dicamus.

Ecce aliud simile dissimile. Ut enim, inquit, gubernator æque peccat, si palearum navem evertit, & si auri: item æque peccat, qui parentem, & qui servum injuria verberat. Hæc non videre, cujus generis onus navis vehat, ad gubernatoris artem nihil pertinere? Itaque aurum, paleamne portet, ad bene aut ad male gubernandum nihil interesse. At quid inter parentem & servulum interfit intelligi, & potest, & debet. Ergo in gubernando nihil, in officio plurimum interest, quo in genere peccetur. Et, si in ipsa gubernatione negligentia est navis eversa, majus est peccatum in auro, quam in palea. Omnibus enim artibus volumus attributam esse eam, quæ communis appellatur prudentia: quam omnes, qui cuique artificio præstant, debent habere. Ita ne hoc modo paria quidem peccata sunt.

XXVIII. Urgent tamen, & nihil remittunt. Quoniam, inquit, omne peccatum imbecillitatis & inconstantiae est: hæc autem vitia in omnibus stultis æque magna sunt: necesse est paria esse peccata. Quasi vero aut concedatur, in omnibus stultis æque magna esse vitia, & eadem imbecillitate & inconstantia L. ³² Tubulum fuisse, qua illum, cujus is condemnatus est rogatione, P. Scævola: & quasi ³³ nihil inter res quoque ipsas, in quibus peccatur, interfit; ut, quo hæ majores minoresve sint, eo, quæ peccentur in his rebus, aut majora sint, aut minora.

Itaque (jam enim concludatur oratio) hoc uno vitio maxime mihi premi videntur tui Stoici, quod se posse putant duas contrarias sententias obtinere. Quid enim est tam repugnans, quam eundem dicere, quod honestum sit, solum id bonum

³² L. Tubulum] De quo supra, lib. II. si vero aut concedatur, hic omnino legendum cap. 16. & de Nat. Deor. I. 23. III. 30. aut quasi nihil, ut vir eruditus Th. Bentlejus ³³ Et quasi nihil] Siquidem præcessit qua. recte monuit. Davissus.

bonum esse, qui dicat, appetitionem rerum ad vivendum accommodatarum a natura profectam? Ita cum ea volunt retinere, quæ superiori sententiæ conveniunt, in Aristonem incidunt: cum id fugiunt, re eadem ³⁴ defendunt quæ Peripatetici; verba tenent mordicus. Quæ rursus dum sibi evelli ex ore nolunt, horridiores evadunt, asperiores, duriores & oratione, & moribus.

Quam illorum tristitiam atque asperitatem fugiens Panætius, nec acerbiter sententiarum, nec disserendi spinas probavit: fuitque in altero genere mitior, in altero illustrior: semperque habuit in ore Platonem, Aristotelem, Xenocratem, Theophrastum, Dicæarchum, ut ipse scripta declarant. Quos quidem tibi studiose & diligenter tractandos magno opere censeo.

Sed quoniam advesperascit, & mihi ad villam revertendum est: nunc quidem hæcenus: verum hoc idem sæpe faciamus. Nos vero, inquit ille. Nam quid possumus facere melius? Et hæc quidem primam exigam a te operam, ut audias me, quæ a te dicta sunt, resellentem: Sed memento, te, quæ nos sentiamus, omnia probare, ni quod verbis aliter utamur: mihi autem vestrorum nihil probari. Scrupulum, inquam, abeunti: sed videbimus. Quæ cum essent dicta, discessimus.

³⁴ Re eadem defendunt quæ Peripatetici: tenent mordicus: verbo deservunt, quæ &c. verba tenent mordicus] Quomodo possunt Stoici Peripateticorum verba mordicus tenere, si nove verba fixerunt, & quæ illi bona appellant, hi progymna seu producta; quæ illi mala, hi apogymna sive rejecta nominant? Omnino hic locus mendo non vacat: quod sic fortasse purgari possit, re eadem defendunt, quæ Peripatetici & tenent mordicus: verbo non item: quæ rursus &c. vel, re eadem defendunt, quæ Peripatetici & Davissus. Conjecturam probabiliorē faciat lector ingeniosus; mihi satis est, mendum quasi digito indicasse. Lambinus. Paris. verba sibi tenent mordicus. Et revera deest simile vocabulum. Cum vero mox recurat idem illud, forsitan in eo tantum vitiosi sunt plerique Mss. quod sibi suam non assignent sedem. Torum igitur locum sic lego: verba sibi tenent mordicus; quæ rursus dum evelli &c. vel, re eadem defendunt, quæ Peripatetici & Davissus.